

КОНЦЕПЦІЯ «ДЕРЖАВА У СМАРТФОНІ»: НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЧИ ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ця стаття присвячена аналізу концепції реформування «Держава у смартфоні», що передбачає спрощений порядок надання усіх адміністративних послуг, якщо це можливо онлайн. Оскільки для надання переважної більшості адміністративних послуг потрібно встановлювати особу отримувача, то з цією метою передбачається використовувати засоби мобільної ідентифікації MobileID та/або SmartID.

Ключові слова: цифровізація, діджиталізація, мобільна ідентифікація MobileID, SmartID, електронне урядування, державне регулювання, державна політика.

Постановка проблеми. З часу передвиборчої гонки 2019 року знову, як і в багатьох країнах світу на зразок США, набуло гострої актуальності ефективне використання сучасних технологій цифровізації, зокрема, методів обробки Big Data. Останні технології разом із вдало розробленою та вчасно реалізованою SMM-стратегією успішного позиціонування одного з кандидатів дозволили Володимирі Олександровичу Зеленському виграти вибори Президента України. Після чого новий гарант Конституції задекларував тотальну цифровізацію (віртуалізацію або діджиталізацію) одним із пріоритетних напрямів державної політики, щоправда, без внесення змін до відповідних законодавчих актів.

Проте цей конкретний приклад лише демонструє загальносвітові тенденції. Так, болгарська дослідниця Маріана Петрова виділяє 2 взаємопов'язані тенденції: а) розвиток ІТ є передумовою для побудови нової моделі управління – електронного управління; б) нові засоби доступу до інформаційних ресурсів і послуг – це можливість трансформації адміністрації в електронний уряд [1, с. 41]. Варто з'ясувати, чи проявилися у розглянутій концепції обидві тенденції гармонійно, чи скористався уряд України цими можливостями для справжньої трансформації в електронний та максимально зручний для громадян, а також на скільки широкою, ефективною та врегульованою нормативно-правовими актами є концепція «Держава у смартфоні».

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання аналізу державної політики віртуалізації (цифровізації) та її окремих напрямів розглядали О. М. Вінник, В. С. Мілаш, К. В. Єфремова, М. М. Петрова, О. В. Шаповалова та інші.

Метою статті є аналіз сутності, особливостей та складових концепції «Держава у смартфоні».

Виклад основного матеріалу дослідження. Гучна ідея перевести усі можливі адміністративні послуги в онлайн площину з обранням нового складу Кабінету Міністрів України перетворилася на цілу концепцію державної політики дерегуляції або спрощення державного регулювання на користь електронних послуг під назвою «Держава у смартфоні».

За своєю сутністю це комплексна концепція, яка передбачає амбітні перетворення: зменшення кількості та переведення на вищий рівень якості, швидкості надання адміністративних послуг онлайн за допомогою не лише персонального комп'ютера, а і смартфона, технічні можливості яких дозволяють розширити спектр надання різних послуг.

Якщо опиратися на факти, це далеко не новела політичної команди Президента України Зеленського, адже перші офіційні заходи з впровадження онлайн-послуг почалися внаслідок підписання наказу Державного комітету зв'язку та інформатизації «Про затвердження Переліку і Порядку надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»» від 15.08.2003 року № 149.

З часом було видано розпорядження Кабінетом Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 13 грудня 2010 р. N 2250-р.

Після президентських (а потім і парламентських) виборів цифровізація усього, що можна цифровізувати була задекларована основним трендом державної політики, а Президент В.О. Зеленський однією з

головних цілей своєї команди сформулював упродовження «Держави у смартфоні». Проте, ще у травні 2019 р. Перший віце-прем'єр-міністр Степан Кубів заявляв, що концепція уже 3 роки працює: «Те, що зараз називають «державою в смартфоні», ми уже створили. Завдяки Мінекономрозвитку державні закупівлі, мала приватизація, звіти про технічну допомогу та державні підприємства – у кожного громадянина в смартфоні. Ви можете купувати у держави, продавати державі та контролювати державу, не виходячи з дому» [3]. Дійсно, низка дій з оновлення сервісів (наприклад, запуск тієї ж системи «Прозоро») та пошкваллення надання електронних послуг відбулися останніми роками, а не лише 2019 року.

По закінченню каденції 21 серпня 2019 року Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман підсумовував, що «політика уряду щодо дерегуляції, змін у державному управлінні і переведення адміністративних послуг, що надає держава, в онлайн-режим дозволила довести кількість е-послуг до 128» [4]. Можливо, за вказівками уряду і реалізовувалося формальне впровадження якомога більшої кількості послуг, проте, як перевірялася якість їх надання, достовірно не відомо.

Новий Прем'єр Олексій Гончарук планує надзвичайно швидко завершити впровадження «Держави у смартфоні»: «До кінця року ми плануємо зосередитися на інвентаризації країни, ми проаналізуємо всі державні реєстри, всі бази даних, всі наявні об'єкти, всі державні органи і так далі і тому подібне. Для того, щоб зрозуміти, що ми власне маємо, тому що сьогодні цифри нас дуже часто обманюють. Ми не можемо нормально порахувати бюджет на наступний рік. За результатами інвентаризації ми повністю підготуємо план з цифровізації країни. І 2020 рік стане роком тотальної цифровізації країни» [5]. На нашу думку, це доволі амбітні та, переважно, корисні плани, наприклад, з аудиту та упорядкування роботи тих же державних реєстрів.

Але, поки що, на жаль, такі інновації майже не затребувані українським суспільством, адже за результатами опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 12 по 17 липня 2019 року на замовлення Центру політико-правових реформ тільки 5% респондентів (з 2018 опитаних віком від 18 років в усіх регіонах України, крім Автономної Республіки Крим та тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей) користуються онлайн послугами (можлива похибка до 2,3%) [6]. Проте, ці цифри треба аналізувати з урахуванням того, що Інтернетом взагалі користуються в Україні лише 70% населення.

А навіть серед цих користувачів багато залишаються незадоволеними якістю, оперативністю та

доступністю розуміння інтерфейсу для роботи з різними видами адміністративних послуг онлайн. Наприклад, при проходженні онлайн процедури державної реєстрації елементарно фізичної особи-підприємця (ФОП) треба вже чітко знати, які дані заповнювати у відповідне вікно, багато з яких виявляються з випаданим списком. Але у ці списки не усі актуальні дані можуть бути занесені, зокрема, адреси після перейменування вулиць в рамках реформи декомунізації. У випадку, якщо особою адреса буде обрана неактуальна на сьогодні (а актуальну назву вулиці, провулку самостійно вписати нема можливості), державний реєстратор повинен буде зупинити розгляд документів, поданих для державної реєстрації, відповідно до ст. 27 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». У такому випадку суб'єкту, який бажає зареєструвати ФОП, надається 24 години на виправлення помилки/одруківки.

Проте мобільна версія надання адміністративних послуг онлайн має і свої особливості. Концепція «Держава у смартфоні» відрізняється від уже більш традиційних веб-сервісів, тобто тих, якими можна скористатися через персональний комп'ютер з доступом до глобальної мережі, більш удосконаленими способами підтвердження особи. Катерина Вікторівна Єфремова ще 2017 року зазначала необхідність удосконалення способів аутентифікації осіб: «Технології електронної ідентифікації та сервіси із встановлення особи є дуже важливими для забезпечення безпеки електронних транзакцій (як у державному, так і в приватному секторі). Нині найбільш розповсюдженим способом автентифікації є використання паролів, але потреба у розробці більш безпечних рішень, які будуть захищати приватність, є очевидною. Необхідно налагодити більш ефективну адміністративну співпрацю для розробки та започаткування державних онлайн-послуг, які в тому числі будуть містити практичні рішення щодо електронної ідентифікації та автентифікації особи» [2, с. 11]. У концепції «Держави у смартфоні» це питання вирішили на користь застосування більш комплексних та захищених засобів на зразок MobileID та/або SmartID. Останні використовують різноманітні можливості сучасних технологій смартфонів або навіть їх поєднання на зразок: підтвердження особи за електронним цифровим підписом, ідентифікації обличчя користувача, використання сканованих відбитків пальців, зчитування райдужної оболонки ока тощо.

Проте важливо брати до уваги, що усі ці способи стають можливими шляхом збирання та обробки персональних даних користувачів, які повинні бути належним чином захищені законом та належною практикою правозастосування організаційно і тех-

нічно. Зокрема, відхилення від чітких вимог законів та принципів захисту основоположних прав людини і громадянина уже вбачаються в амбітних обіцянках уряду навіть процедури голосування на загальнодержавних та місцевих виборах проводити за допомогою програмних сервісів «Держави у смартфоні». Але хто при цьому і якими засобами зможе гарантувати збереження недоторканої таємниці голосування кожного громадянина? Якщо особа буде при початку використання смартфона авторизована засобами MobileID і/або SmartID, як можуть бути надані державні гарантії дотримання таємниці голосування і неможливості переслідування тих громадян, які на виборах підтримали не ту політичну силу/кандидата, яка здобула перемогу? На сьогодні це лише приклади відкритих запитань, які поки що не опрацьовані в рамках розробки концепції «Держава у смартфоні».

Але все ж слід пам'ятати ще одну з ключових думок з цього приводу. Як влучно зазначає Віктор Артюшенко, «помилково прирівнювати цифрову економіку до електронного уряду. Цифрова держава неможлива без цифрової економіки» [7]. Проводити цифровізацію адміністративних послуг – перше, що спадає на думку в діяльності держави, яка хоче себе продемонструвати на шляху до діджиталізації, пристосування до безповоротних об'єктивних реалій сучасності. Проте це, мабуть, і найпростіше завдання, адже, як і у питанні належного врегулювання господарських, цивільних та інших правовідносин у реальних секторах економіки, так і при регулюванні аналогічних відносин в онлайн-просторі чи з урахуванням потенційного впливу цифровізації на відносини, більш складна задача держави – чітко зрозуміти свою роль і дотриматися тонкого балансу публічних і приватних інтересів при державному регулюванні економіки, яка об'єктивно стає цифровою, а не за волею певних осіб чи політичних сил. У таких умовах державне регулювання повинно проводитися із врахуванням безлічі факторів, має створювати реальні більш прості та ефективні умови для розвитку економіки, поживлення і добровільної детінізації (оскільки працювати відкрито, а не в тіні, повинно бути вигідніше) підприємницької діяльності, збільшення потоків інвестицій, а не тільки демонструвати віртуалізовану модернізацію уряду.

Якщо поглянути ширше на сучасну державну політику та новели законодавства, які стосуються ведення підприємницької діяльності, перш за все стають помітні жорсткіші для суб'єктів господарювання податкові зміни, розширення кола суб'єктів, яких зобов'язують використовувати РРО, при чому суб'єктів, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, що була введена для підтримки в першу чергу мікро-, малого і середнього бізнесу, а тепер збільшується тиск на підприємців, які мають від-

носно невеликий дохід та підтримка яких була пріоритетом для держави. Те ж саме застосування РРО передбачає для підприємців не тільки додаткові фінансові витрати на їх закупівлю, а і програмування, налаштування, підтримання технічними спеціалістами та швидкого ремонту в разі потреби, навчання своїх робітників працювати з РРО, а у випадку якоїсь затримки чи помилки – ще і сплату штрафів! А це витрати і коштів, і часу, і відпрацьованих людинодин на формальності. З обіцяним віртуальним аналогом стаціонарних РРО – програмними РРО – вже стало ясно, що це проект для віддаленого майбутнього, оскільки податківці не здатні їх розробити та впровадити так швидко, бо вони виявилися до таких цифровізаційних новел не готові ні фінансово, ні кадрово, ні морально. Більше того, є велика ймовірність, що безоплатними, як було обіцяно новим урядом, такі програмні РРО теж не будуть. У будь-якому разі їх розробка та функціонування будуть оплачені якщо не за рахунок підприємців, яких зобов'язали до застосування РРО, то за рахунок усіх платників податків.

А ще більше занепокоєння викликають чисельні різнопланові ідеї та законодавчі пропозиції, але які так чи інакше передбачають посилення податкового навантаження та контролю за господарською діяльністю підприємців. Наприклад, введення п'ятої групи платників єдиного податку спеціально для розробників ІТ, програмного забезпечення, які шляхом саморегулювання на ринку знайшли оптимальні моделі роботи та сплати податків у рамках законодавства України, у той час як багато підприємців, самозайнятих осіб та навіть великих суб'єктів господарювання працюють частково, а то і повністю в тіні. Можливо, саме ІТ сектор і погодиться на нові правила, особливо більш серйозні компанії та розробники-ФОП з великими доходами. Загальне ж правило, яке склалося в результаті багаторазової практики в усьому світі – якщо створити не сприятливі, а жорсткі умови для невеликого бізнесу, він піде в тінь. Відповідно, надходження до бюджету не збільшаться, а всілякі соціальні виплати, наприклад, пов'язані зі зростаючим безробіттям, можуть і зрости. Тобто, недалекоглядна політика «бліцкригу» наповнення держбюджету за рахунок малого і середнього підприємництва може призвести до низки складних негативних наслідків загалом для економіки, які вже не зможуть пом'якшити спрощені електронні послуги, які начебто повинні зменшити рівень корупції.

Один з головних аргументів витрачання бюджетних коштів на проведення проектів з електронного урядування – зменшення корупції. «Електронні сервіси — це один з головних антикорупційних інструментів, бо ми таким чином зменшуємо “людський фактор” в наданні певних послуг» – зазначив керів-

ник напряму електронних послуг ТАРАС Данило Молчанов [8]. Коли громадянин чи підприємство не контактує безпосередньо із чиновником – це справді хороша передумова для зниження корупції, проте при реєстрації бізнесу підприємець повинен 1 раз зіткнутися з державним реєстратором, а у випадках того ж застосування РРО – постійно мати справу з державними службовцями податкової протягом усієї своєї діяльності. Отже, корупційні ризики можуть тільки зростати. Прикривати популістськими ідеями загальної віртуалізації неконструктивні, непопулярні заходи державного регулювання, які реально та одразу негативно впливають на ведення підприємницької діяльності непрофесійно і категорично не можна!

Висновки. Таким чином, вважати концепцію «Держава у смартфоні» новелою у 2019 році вже не можна, враховуючи прийняті раніше нормативно-правові акти та вжиті заходи для фактичної реалізації заходів, які передбачаються цією концепцією, останніми роками. Звичайно, концепція потребує подальшого удосконалення як на рівні нормативного урегулювання із врахуванням успішного іноземного досвіду, так і нових ефективних, узгоджених між собою практичних заходів реалізації цієї концепції. Гучно розповсюджена ідея концепції не повинна залишати-

ся єдиним флагманом, провідним напрямом нової державної політики, тому що вона самостійно не спричиняє кардинального покращення економічної системи держави, а лише є одним із засобів модернізації економічного та суспільного розвитку України, здатна покращити умови для реалізації галузевих пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, інноваційної діяльності тощо. І головне, прикривати непопулярні заходи державного регулювання на зразок розширення кола суб'єктів, зобов'язаних використовувати РРО так швидко, популярною ідеєю цифровізації тим паче не можна.

Перспективи подальших досліджень. Це лише одна з перших робіт з ґрунтового аналізу сутності, логічної структурованості, призначення, сфер реалізації та формулювання пропозицій щодо розробки та прийняття конкретних законопроектів. У майбутньому перспективними вбачаються розробки пропозицій до дорожньої карти реалізації концепції «Держава у смартфоні», дослідження конкретних проектів законів та підзаконних нормативно-правових актів України, які втілюватимуть певні частини концепції, а також з часом – ґрунтовний критичний аналіз характеру державного регулювання і наслідків утілення розглянутої концепції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрова М. Електронний менеджмент в публичному секторі Болгарії (на прикладі областних адміністрацій): монографія. Фабер, 2019. 329 с.
2. Єфремова К. В. Перспективні напрями державної політики щодо віртуалізації інфраструктури економіки України. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 9-13.
3. Степан Кубів: «Держава в смартфоні» уже функціонує 3 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/stepan-kubiv-derzhava-v-smartfoni-uzhe-funkcionuye-3-roki>.
4. Електронні послуги в Україні налічують 128 найменувань. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/elektronni-poslugi-v-ukrayini-nalichuyut-128-najmenuvan-premyer-ministr>.
5. Держава у смартфоні: Гончарук розповів про повну цифровізацію України до 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2771548-derzhava-u-smartfoni-goncaruk-rozpoviv-pro-povnu-cifrovizaciju-ukraini-do-2020.html>.
6. Адмінпослугами онлайн користуються 5% українців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2773191-adminposlugami-onlajn-koristuutsa-5-ukrainciv.html>.
7. Артюшенко В. Країна в смартфоні. Сім кроків для цифрової трансформації економіки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/8/650379/>.
8. Проказа Д. Е-країна: коли українська держава опиниться в смартфоні. URL: <https://hromadske.ua/posts/e-krayina-koli-ukrayinska-derzhava-opinitsya-v-smartfoni>.

REFERENCES

1. Petrova M. (2019) Elektronnyy menedzhment v publichnom sektore Bolgarii (na primere oblastnykh administratsiy): monografiya. Faber. [in Russian]
2. Yefremova K. V. (2017) Perspektivni napriamy derzhavnoi polityky shchodo virtualizatsii infrastruktury ekonomiky Ukrainy. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations, No 1 (17), 9-13*. [in Ukrainian]
3. Stepan Kubiv: «Derzhava v smartfoni» uzhe funktsionuye 3 roky. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/stepan-kubiv-derzhava-v-smartfoni-uzhe-funkcionuye-3-roki>. [in Ukrainian]
4. Elektronni posluhy v Ukraini nalichuiut 128 naimenuvan. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/elektronni-poslugi-v-ukrayini-nalichuyut-128-najmenuvan-premyer-ministr>. [in Ukrainian]

5. Derzhava u smartfoni: Honcharuk rozpoviv pro povnu tsyfrovizatsiiu Ukrainy do 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2771548-derzava-u-smartfoni-goncaruk-rozpoviv-pro-povnu-cifrovizaciu-ukraini-do-2020.html>. [in Ukrainian]
6. Adminposluhamy onlain korystuiutsia 5% ukrainsiv. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2773191-adminposlugami-onlajn-koristuutsa-5-ukrainsiv.html> [in Ukrainian]
7. Artiushchenko V. Kraina v smartfoni. Sim krokiv dlia tsyfrovoy transformatsii ekonomiky. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/8/650379/>. [in Ukrainian]
8. Prokaza D. E-kraina: koly ukrainska derzhava opynytsia v smartfoni. URL: <https://hromadske.ua/posts/e-krayina-koli-ukrayinska-derzhava-opinitsya-v-smartfoni>. [in Ukrainian]

СТРИЖКОВА А.В.,

кандидат юридических наук, старший научный сотрудник Научно-исследовательского института правового обеспечения инновационного развития Национальной академии правовых наук Украины, доцент кафедры менеджмента Харьковского технологического университета «ШАГ»

КОНЦЕПЦИЯ «ГОСУДАРСТВО В СМАРТФОНЕ»: НАПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ИЛИ МЕРА МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО И ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Эта статья посвящена анализу концепции реформирования «Государство в смартфоне», которая предусматривает упрощенный порядок предоставления всех административных услуг, если это возможно онлайн. Поскольку для предоставления преимущественного большинства административных услуг нужно устанавливать личность получателя, то с этой целью предполагается использовать средства мобильной идентификации MobileID.

Ключевые слова: цифровизация, диджитализация, мобильная идентификация MobileID, SmartID, электронное управление, государственное регулирование, государственная политика.

STRIZHKOVA A.V.

PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Associate Professor of the Management Department of Kharkiv University of Technology “STEP”

CONCEPT “STATE IN SMARTPHONE”: STATE POLICY DIRECT OR MODERNIZATION MEASURE OF ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT OF UKRAINE

Problem setting. This article focuses on the analysis of the concept of reforming the state in the smartphone, which provides for a simplified procedure for providing all administrative services, if possible online. Since the identity of the recipient is required to provide the vast majority of administrative services, MobileID and / or SmartID is intended to be used for this purpose.

Target of research. The purpose of the article is to analyze the nature, specifics and components of the concept “State in a smartphone”.

Analysis of recent researches and publications. Some questions of the analysis of the state policy of virtualization (digitization) and its separate directions were considered by O.M. Vinnik, V. S. Milash, K. V. Yefremova, M. M. Petrova, O. V. Shapovalova and others.

Article’s main body. The new government in 2019 has announced the trend of state policy to implement the concept of “State in smartphone”, as evidenced by the creation of the Ministry of Digital Transformation and the appointment of this Minister at the same time as Vice Prime Minister. This is a comprehensive concept that involves ambitious transformations: reducing the number and moving to a higher level of quality, speeding the delivery of administrative services online with not only a personal computer, but also a smartphone, the technical capabilities of which allow to expand the range of services.

One of the main arguments for the need for digital transformation is the potential to reduce corruption risks. When a citizen or business does not directly contact the official, this is a good prerequisite for reducing corruption, but when registering a business, an entrepreneur must face the state registrar 1 time, and in cases of the same use of cash registers,

constantly deal with state tax officials activities. Therefore, corruption risks can only increase. That is, it is not possible to introduce one measure that should reduce corruption and at the same time another that increases corruption risks.

The widespread idea of the concept should not remain the only leading direction of the new state policy, because it does not independently cause a radical improvement of the economic system of the state, but only one of the means of modernization of economic and social development of Ukraine, capable to improve the conditions for the implementation of sectoral priority directions of science development. technology, innovation and more. And most importantly, nobody can not to cover unpopular measures of government regulation such as expanding the range of entities required to use the registrars of payment transactions so quickly by the popular idea of digitization.

Conclusions and prospects for the development. So, it is no longer possible to consider the concept “State in smartphone” as a novelty in 2019, taking into account previously adopted normative legal acts and measures taken to actually implement the measures envisaged by this concept in recent years. Certainly, this concept needs further refinement, improvement, both at the level of purposeful regulatory framework, taking into account successful European and other foreign experience, and new effective, practical measures of implementation of state concept.

Keywords: digitalization, mobile identification MobileID, SmartID, e-government, state regulation, state policy.